

Erfgoed 21

Beleidsnota Monumenten en erfgoed

Inhoud

	pag.
1. Waarom deze beleidsnota ?	2
2. Hoe is de nota tot stand gekomen ?	2
3. De beleidskeuzes per thema.	3
Bijlage: Achtergrondinformatie en toelichting.	6

1. Waarom deze beleidsnota ?

Deze beleidsnota over Monumenten en erfgoed is opgesteld in opdracht van het college van B&W en ten behoeve van de gemeenteraad. De nota betreft een vernieuwing van het gemeentelijk beleid.

Directe aanleiding voor het opstellen van de nota is de raadsmotie Monumentenzorg d.d. 15-11-2010. Achterliggend daarbij zijn:

- het toenemende besef dat monumenten en erfgoed essentieel bijdragen aan de identiteit en aantrekkelijkheid van stad en buitengebied en belangrijk zijn voor de toekomstige economische ontwikkeling,
- de toenemende aandacht van mensen voor de geschiedenis van hun stad, wijk en buurt en hun daarmee verbonden emoties,
- het gegeven dat de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor monumenten en erfgoed toeneemt door decentralisatie van rijkstaken en veranderende wet- en regelgeving.

2. Hoe is de nota tot stand gekomen ?

De nota is opgesteld op basis van gesprekken met betrokken raadsleden en partners:

- eigenaren en gebruikers, zoals individuele burgers, woningbouwcorporaties, kerkbesturen, ontwikkelaars;
- belangenorganisaties, zoals de Historische Sociëteit Enschede-Lonneker, de Vereniging Erfgoed, het Oversticht e.v.a.;
- de Monumentencommissie;
- Rijk en provincie, zoals de Rijksdienst Cultureel Erfgoed en het Steunpunt Cultureel Erfgoed Overijssel;
- de gemeentelijke Adviescommissie Cultuurhistorie.

In een eerste rondetafelgesprek in september 2011 zijn de relevante thema's benoemd en verkend:

- de zorg voor rijks- en gemeentelijke monumenten en klein erfgoed,
- het maken van een cultuurhistorische waardenkaart en de vertaling daarvan in bestemmingsplannen,
- het geven van nieuwe functies (herbestemmen) aan monumenten en erfgoed,
- het beleefbaar maken van monumenten en erfgoed.

Daarna is in het voorjaar van 2012 in vijf verdiepingsgesprekken per thema nader besproken wat de beleidsopties zijn: welke concrete maatregelen kunnen worden genomen, wat daarbij de rollen van de gemeente en de partners zijn en welke prioriteiten kunnen worden gesteld. Vervolgens is per concrete beleidsoptie een zo goed mogelijke inschatting gemaakt van de te verwachten financiële consequenties. De beleidsopties betreffen wijzigingen en aanvullingen op het bestaande beleid.

De beleidsopties, in totaal 20, zijn verwoord in de Discussienota Monumenten en erfgoed. Deze discussienota is op 1 oktober 2012 besproken met de Stedelijke Commissie van de gemeenteraad. De betrokken raadsleden hebben zich bij die gelegenheid uitgesproken over de benoemde beleidsopties en daarbij keuzes gemaakt.

3. De beleidskeuzes per thema

De kern van deze beleidsnota wordt gevormd door de gemaakte beleidskeuzes per thema. De beleidskeuzes betreffen wijzigingen en aanvullingen op het bestaande beleid.

Het financiële kader voor deze keuzes wordt gevormd door de programmabegrotingen voor 2012-2015 en voor 2013-2016. In de programmabegroting 2012-2015 is incidenteel voor 2012 een bedrag van € 200.000 beschikbaar voor monumenten en erfgoed en in de programmabegroting 2012-2016 is jaarlijks een bedrag van € 200.0000 beschikbaar voor de uitvoering van het vernieuwde monumenten- en erfgoedbeleid.

Op de volgende pagina's worden de gemaakte beleidskeuzes per thema combinatie kort beschreven.. In de bijlage worden de beleidskeuzes voorzien van achtergrondinformatie, nader toegelicht en gemotiveerd.

Thema Monumenten en klein erfgoed

Beleidskeuzes	Budget	
	incidenteel	per jaar
Instellen loket Monumenten en erfgoed voor informatie, advies, vergunningverlening, toezicht, handhaving. Met veldwerker en betrekken lokale deskundigheid. Op plusniveau brengen van ambtelijke capaciteit/ deskundigheid.		€ 75.000
Voor gemeentelijke monumenten: beschikbaar stellen van arrangement Monumentenwacht.	€ 73.000	€ 6.000
Aanvullen lijst gemeentelijke monumenten, conform voorstellen Oversticht.	€ 20.000	
Bescherming klein erfgoed: Pilot en uitvoering	€ 10.000	€ 15.000
Totaal	€ 103.000	€ 96.000

Thema Cultuurhistorische waardenkaart en bestemmingsplannen

Beleidskeuzes	Budget	
	incidenteel	per jaar
Opstellen waardekaart in plusvariant, - meer uitgebreid, materiële waarden aan de hand van een aantal thema's zoals bijv. textiel en buitengebied; - ten behoeve van borging in bestemmingsplannen; - op basis van bestaande inventarisaties aangevuld vanuit samenleving; - informeren van en meer uitgebreide dialoog met samenleving, zowel organisaties als individuele burgers.	€ 75.000	€ 5.000
Borgen cultuur-historische waarden in bestemmingsplannen via: - sloopbescherming, - gebiedsaanduiding met indien gewenst nader onderzoek, - dubbelbestemming, - aanwijzing als beschermd stads-/ dorpsgezicht		€ 10.000
Totaal	€ 75.000	€ 15.000

Thema Herbestemmen

Beleidskeuzes	Budget	
	incidenteel	per jaar
Instellen loket Herbestemmen (als onderdeel van het loket Monumenten) voor informatie, advies en accountmanagement		€ 15.000
Extra aandacht voor religieus erfgoed: inventarisatie problematiek (deelname als pilot-gemeente aan provinciaal project "Vitaal kerkelijk erfgoed")	€ 5.000	
Flexibilisering regelgeving: - in bestemmingplannen - vergunning voor tijdelijk gebruik		
Totaal	€ 5.000	€ 15.000

Thema Beleven

Beleidskeuzes	Budget	
	incidenteel	per jaar
Beschikbaar stellen budget voor initiatieven van burgers		€ 10.000
Beschikbaar stellen van een jaarlijks budget om via de reguliere communicatiekanalen mensen en organisaties in het zonnetje te zetten, die zich inzetten voor monumenten, erfgoed en cultuurhistorie in brede zin.		€ 5.0000
Verbeteren digitale informatievoorziening en interactieve discussie door: <u>variant Basis</u> - Achteruitkijkspiegel blijft in huidig CMS ; links naar gemeentelijk website en lokale/ regionale websites - gemeentelijke website verbeteren; links naar Achteruitkijkspiegel en lokale/ regionale websites - realiseren beheergroep Achteruitkijkspiegel	€ 7.000	€ 12.000
<u>variant Plus</u> - Achteruitkijkspiegel overzetten naar CMS gemeente, toevoegen aantal functionaliteiten, integreren met verbeterde gemeentelijke website; links naar lokale/ regionale websites - realiseren beheergroep Achteruitkijkspiegel	€ 37.000	€ 8.000
Totaal:		
- met variant Basis	€ 7.000	€ 27.000
- met variant Plus	€ 37.000	€ 23.000

Alle 4 thema's samen

Thema	Budget	
	incidenteel	per jaar
Monumenten en klein erfgoed	€ 103.000	€ 96.000
Waardenkaart en bestemmingsplannen	€ 75.000	€ 15.00
Herbestemmen	€ 5.000	€ 15.000
Beleven variant Basis	€ 7.000	€ 27.000
variant Plus	€ 37.000	€ 23.000
Totaal		
- met Beleven variant Basis	€ 190.000	€ 153.000
- met Beleven variant Plus	€ 220.000	€ 149.000

Bijlage: Achtergrondinformatie en toelichting.

	pag
1. Monumenten en erfgoed: wat zijn dat en wie doet wat ?	7
2. Beleidsopties Monumenten en klein erfgoed	10
3. Beleidsopties Cultuurhistorische waardenkaart en bestemmingsplannen	12
4. Beleidsopties Herbestemmen	14
5. Beleidsopties Beleven	15

1. Monumenten en erfgoed: wat zijn dat en wie doet wat ?

1.1. Wat zijn monumenten en erfgoed ?

Cultureel-historisch erfgoed is dat wat door vorige generaties is gebouwd of gemaakt en wat nu nog bestaat en tegenwoordig monumentale of museale waarde heeft en meer algemeen waard is om behouden te worden. Er is materieel in immaterieel erfgoed:

- materieel erfgoed: gebouwd erfgoed incl. landschap en archeologische waarden en verder voorwerpen. Het betreft objecten, structuren en overblijfselen.
- immaterieel erfgoed: talen, verhalen, muziek, dans, feesten, rituelen, traditioneel vakmanschap, verenigingen.

Een monument is gebouwd erfgoed van bijzondere kwaliteit, dat van de overheid het predicaat monument heeft gekregen. Er zijn rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten.

Deze discussienota heeft betrekking op monumenten en ander gebouwd erfgoed incl. landschap. Voor de archeologische waarden geldt in Enschede de gemeentelijke nota Archeologiebeleid (conform de Wet Archeologische Monumentenzorg).

1.2. Wie doet wat ?

De zorg voor monumenten en ander gebouwd erfgoed ligt uiteraard in de eerste plaats in de handen van de individuele eigenaren en gebruikers. Daarnaast zijn er heel veel organisaties die zich als eigenaren en gebruikers, belangenbehartigers, kenniscentra en financiers inzetten voor het behoud van monumenten en erfgoed. Een goed regionaal voorbeeld is het Oversticht, goede Enschedese voorbeelden zijn de Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker en de Stichting Wissinks Molen.

Ook de overheid (gemeente, rijk, provincie en Europa) heeft een belangrijke rol in de zorg voor monumenten en erfgoed, vooral als wet- en regelgever, als financier en als kenniscentrum.

1.3. Wat doen rijk, provincie en Europa ?

De rijksoverheid heeft op basis van de Monumentenwet als kerntaak de inzet op rijksmonumenten: de aanwijzing, de wet- en regelgeving en advisering ter bescherming en de subsidiering van onderhoud en restauratie. De rijksoverheid is in 2009 gestart met het traject Modernisering Monumentenzorg. Dat traject is erop gericht het belang van erfgoed een betere plek in bestemmingsplannen te geven, de regelgeving voor monumenten te versterken en te vereenvoudigen en krachtiger in te zetten op het herbestemmen van monumenten.

De belangrijkste subsidieregelingen voor rijksmonumenten zijn de instandhouding-regeling en het Besluit Restauratie Historische Buitenplaatsen. Het rijk ondersteunt

initiatiefnemers en lokale overheden verder bij het herbestemmen van cultureel erfgoed. De maatregelen richten zich op het tegengaan van sloop, ondersteuning bij onderzoek en planvorming en het voorkomen van versneld verval gedurende die fase. Daarnaast is er een veelvoud aan regelingen die soms benut kunnen worden voor monumenten en erfgoed.

Naast de subsidieregelingen zijn er op rijksniveau nog enkele andere regelingen. In de inkomstenbelasting bestaat de mogelijkheid van aftrek voor bepaalde uitgaven aan rijksmonumenten. Verder bestaat er een vrijstelling voor overdrachtsbelasting voor rijksmonumenten. Voor het grootste deel van de rijksmonumenten (woonhuizen) is er bovendien een revolving fund. Eigenaren kunnen een laagrentende lening krijgen voor onderhoud of restauratie.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is het gezicht en het loket van het rijk en adviseert de gemeenten op het gebied van de vergunningverlening voor bouwplannen voor rijksmonumenten.

De provincie Overijssel heeft het monumenten en erfgoedbeleid geformuleerd in de Omgevingsvisie. Belangrijke elementen zijn het Steunpunt Cultureel Erfgoed, de subsidieregeling voor rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten, de reanimatie van industrieel en agrarisch erfgoed, de ervenconsulent en de Monumentenwacht. Het Steunpunt adviseert o.a. de gemeenten op het gebied van monumenten, cultureel erfgoed en ruimtelijke omgeving.

De Europese subsidieregelingen zijn beperkt gericht op de instandhouding of herontwikkeling van het nationale erfgoed. Een aantal regelingen richt zich op plattelandsontwikkeling en aandachtsgebieden. Het betreft regelingen gericht op het verbeteren en behouden van de attractiviteit van de regio, inclusief de cultuurhistorische waarden.

1.4. Wat doet de gemeente Enschede ?

De gemeente Enschede is als volgt betrokken bij monumenten en erfgoed:

Monumenten: Enschede heeft 279 monumenten, waarvan 117 rijksmonumenten (incl. 2 archeologische rijksmonumenten) en 162 gemeentelijke monumenten. Het beleid voor de gemeentelijke monumenten staat in de gemeentelijke Monumentennota.

De gemeente verzorgt zowel voor de rijksmonumenten (conform de Monumentenwet) als voor de gemeentelijke monumenten (conform de Monumentennota) bij bouwplannen het traject vergunningverlening – advies – toezicht – handhaving.

Voor gemeentelijke monumenten verzorgt de gemeente daarnaast de aanwijzing en de gemeentelijke subsidieverstrekking voor onderhoud en reparatie. Voor de subsidiering van gemeentelijke monumenten heeft de raad met ingang van 1-1-2010 geen geld meer beschikbaar gesteld. Voor de restauratie van bijzondere monumenten wordt incidenteel geld beschikbaar gesteld

De gemeente heeft op dit moment een geïntegreerde Monumenten-Welstandscommissie. Deze commissie adviseert het gemeentebestuur over monumenten, vooral bij het beoordelen van bouwplannen.

Bestemmingsplannen:

In bestemmingsplannen binnen de bebouwde kom worden bijzondere groenelementen zoals stadsparken beschermd via een specifieke groenbestemming en worden regels opgenomen voor de bescherming van monumentale en bijzonder waardevolle bomen. In het bestemmingsplan buitengebied zijn de landschappelijke cultuurhistorische waarden (op hoofdlijnen) medebepalend voor de bestemmingen en de bouw- en gebruiksmogelijkheden. Bij afwijkingen, wijzigingen en herzieningen geldt de eis dat cultuurhistorische waarden niet onevenredig mogen worden aangetast. Om dat te kunnen beoordelen heeft de raad de Gids Buitenkans vastgesteld. In de Gids zijn daartoe beeldstructuurkaarten en “ansichten” en een procesgang opgenomen.

Herbestemming:

De gemeente heeft de afgelopen jaren een initiërende, stimulerende en participerende rol gespeeld bij herbestemming van cultureel erfgoed. Goede recente voorbeelden daarvan zijn de spinnerij Oosterveld (bedrijven), Het Rozendaal (kunst en cultuur) en het Balengebouw (museum). De gemeente heeft specifiek herbestemmingsbeleid opgesteld voor boerderijen in het buitengebied. Dit staat beschreven in de Gids Buitenkans.

Beleven

De gemeente initieert, stimuleert en participeert bij het beleefbaar maken van cultureel erfgoed, zoals het herplaatsen van de wigboldpalen, het opstellen van de Canon van Enschede en het realiseren van de erfgoedwebsite “De Achteruitkijkspiegel”.

Adviescommissie Cultuurhistorie:

In aanvulling op de Monumenten-Welstandscommissie heeft Enschede een Adviescommissie Cultuurhistorie. Deze commissie brengt lokale kennis in op het gebied van cultuurhistorie. De commissie adviseert het college van B&W.

Welstand

Het welstandsbeleid is vastgelegd in de Welstandsnota. In de welstandsnota spelen (ruimtelijke) cultuurhistorische en landschappelijke aspecten een rol. Hier ligt een duidelijk raakvlak met monumenten- en erfgoedzorg. Deze nota is inhoudelijk afgestemd op het traject Kwaliteit voor Enschede, waar de sturing op ruimtelijke kwaliteit nader wordt gezien.

Architectuur

Enschede heeft een digitale architectuurgids. Deze heeft een informierend karakter.

2. Beleidsopties Monumenten en klein erfgoed.

2.1. Inleiding

Monumenten:

Enschede heeft 279 monumenten (117 rijks en 162 gemeentelijke) en 1 beschermd stadsgezicht (de Ripperdastraat). De gemeente verzorgt daarvoor bij bouwplannen het traject vergunningverlening – advies – toezicht – handhaving. Voor de uitvoering daarvan is zowel kwantitatief als kwalitatief onvoldoende capaciteit beschikbaar.

Voor vergunningverlening en advisering is in 2012 0,5 fte beschikbaar. Dat is veel minder dan volgens een landelijk gehanteerde norm, die bij 279 monumenten uitkomt op 1,4 fte. Voor toezicht en handhaving op het nakomen van de afspraken in de vergunning zijn helemaal geen uren beschikbaar.

Niet alleen de kwantiteit maar ook de kwaliteit van de beschikbare capaciteit verdient aanvulling omdat:

- sinds enkele jaren voor ondersteuning steeds minder een beroep kan worden gedaan op de deskundigheid van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed en het Steunpunt Cultureel Erfgoed in Overijssel is bedoeld als een overbrugging naar meer eigen gemeentelijke deskundigheid,
- in het traject vergunningverlening-advies-toezicht-handhaving de nadruk verschuift van de “regels” naar advisering gericht op voorkantsturing met veel aandacht voor het (veranderende) gebruik. Dit komt ook omdat er ook bij monumenten vaker sprake is van de mogelijkheid om vergunningvrij te bouwen.

In de gemeentelijke Monumentennota is een subsidieverordening opgenomen.

Eigenaren van gemeentelijke monumenten kunnen een subsidie krijgen van 30% van de kosten van onderhoud en restauratie, met een max. van € 5.000, niet vaker dan 1 x per 5 jaar, onder voorwaarde dat de raad een jaarbudget beschikbaar heeft gesteld.

In de periode 2005 t/m 2009 was in totaal € 430.000 beschikbaar, waarvan € 275.000 is toegekend. Er is in die periode relatief weinig beroep op de subsidie gedaan en de effectiviteit ervan is niet geëvalueerd. Met ingang van 2010 heeft de raad geen jaarbudget meer beschikbaar gesteld.

Er is weinig zicht op de onderhoudstoestand van gemeentelijke monumenten en de waardering van de eigenaren van die monumenten voor de inzet van de gemeente. Uit een landelijk onderzoek in 2011, waaraan maar 28% van de eigenaren van gemeentelijke monumenten heeft deelgenomen komt het volgende naar voren:

- 35 % van de respondenten vindt de onderhoudstoestand matig / slecht,
- dat komt in hoofdzaak door geldgebrek,
- 61 % van de respondenten geeft het oordeel “matig tot slecht” voor de ondersteuning door de gemeente.

Het Oversticht heeft in 2008-2009 72 panden onderzocht en 13 panden (vooral naoorlogse) voorgedragen voor aanwijzing tot gemeentelijk monument. Aanwijzing

heeft nog niet plaatsgevonden, omdat dat de regeldruk voor eigenaren verhoogt en er geen subsidie voor onderhoud/ restauratie beschikbaar is. De raad heeft in de motie van 11-10-2010 verzocht om een raadsvoorstel om de 13 panden aan te wijzen als gemeentelijk monument.

Klein erfgoed:

Enschede heeft veel “klein” erfgoed dat het waard is om behouden te blijven. In de gebouwde omgeving van Enschede straalt de ‘liefde’ van de bouwers/ bewoners soms van de gebouwen af. Dat is vaak goed te zien aan gevelstenen, een smeedijzeren hekwerk aan een voordeur, een bijzondere windwijzer, kunstvoorwerpen in een tuin. Al die zaken maken het straatbeeld zeer levendig en vertellen een verhaal.

Een bijzondere groep klein erfgoed zijn de kunstwerken die de afgelopen decennia in het kader van de “1%-regeling” zijn aangebracht aan en in (semi-) openbare gebouwen. Een andere bijzondere groep zijn de grens-, marke en wigboldpalen. Sommige daarvan hebben overigens de monumentstatus.

Het is de afgelopen jaren een aantal keren voorgekomen dat “klein” erfgoed verloren gingen door sloop- en bouwwerkzaamheden, wat geleid heeft tot veel commotie.

2.2. De beleidskeuzes

1. Instellen loket Monumenten en erfgoed voor informatie, advies, vergunningverlening, toezicht en handhaving. Nadruk op voorkantsturing, maatwerk, accountmanagement. Inzet op behoud klein erfgoed. Met veldwerker en betrekken lokale deskundigheid. Op plusniveau brengen van ambtelijke capaciteit/ deskundigheid.

2. Beschikbaar stellen van een arrangement van de Monumentenwacht Overijssel voor alle eigenaren van gemeentelijke monumenten, bestaande uit een startopname van de bouwkundige toestand met een meerjarig onderhoudsplan en 3-jaarlijkse inspectie. Afschriften van startopname, onderhoudsplan en inspecties gaan naar de gemeente.

3. Aanvullen lijst gemeentelijke monumenten, conform voorstellen Oversticht.

4. Bescherming klein erfgoed door opname in database, die geraadpleegd wordt bij bouw- en sloopaanvragen en bij een match leidt tot overleg met en advies aan de aanvrager. Start met pilot en invoering op basis van evaluatie.

3. Beleidsopties Cultuurhistorische waardenkaart en bestemmingsplannen

3.1. Inleiding.

In Enschede wordt op dit moment in bestemmingsplannen in beperkte mate rekening gehouden met cultuurhistorische waarden.

In de toelichting (zonder directe juridische doorwerking) wordt kort ingegaan op de cultuurhistorische waarde van het gebied en worden de aanwezige monumenten benoemd.

In de regels (met directe juridische doorwerking) worden in bestemmingsplannen binnen de bebouwde kom bijzondere groenelementen beschermd, zoals stadsparken en monumentale en bijzonder waardevolle bomen. In de regels in het bestemmingsplan buitengebied zijn de landschappelijke cultuurhistorische waarden (op hoofdlijnen) medebepalend voor de bestemmingen en de bouw- en gebruiksmogelijkheden. Bij afwijkingen, wijzigingen en herzieningen geldt de eis dat cultuurhistorische waarden niet onevenredig mogen worden aangetast. Om dat te kunnen beoordelen heeft de raad de Gids Buitenkans vastgesteld. In de Gids zijn daarvoor beeldstructuurkaarten, “ansichten” en een procesgang opgenomen.

Er is in Enschede, zowel bij de gemeente als bij partners, een groot aantal waardevolle inventarisaties van monumenten en overig erfgoed beschikbaar. Een meer omvattende en digitaal toegankelijke inventarisatie is de Cultuurhistorische Atlas Enschede.

Met ingang van 1-1-2012 is het Besluit ruimtelijke ordening (art. 3.1.6. 2.a.) gewijzigd. Vanaf dat moment moet een vast te stellen bestemmingsplan een beschrijving bevatten van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden rekening is gehouden.

In de nota van toelichting staat dat betekent dat cultuurhistorische waarden uitdrukkelijk meegewogen moeten worden door:

- een analyse te verrichten en waarden te benoemen (een cultuurhistorische waardenkaart te maken),
- aan te geven hoe de waarden in het bestemmingsplan worden geborgd. Monumenten worden beschermd via de Monumentenwet en de gemeentelijke Monumentennota / verordening.

De gemeente heeft in dit verband een grote mate van beleidsvrijheid, maar een beperkte invulling van deze verplichting en weinig draagvlak daarvoor in de samenleving maken bestemmingsplannen kwetsbaar voor bezwaar en beroep.

In de bestemmingsplannen die sinds 1-1-2012 in Enschede in procedure zijn gebracht is nog geen invulling gegeven aan deze verplichting. Na het vaststellen van de waardenkaart (door de raad, als toevoeging op de bestaande gemeentelijke structuurvisie) zal deze via een “paraplubestemmingsplan” alsnog worden vertaald in de sinds 1-1-2012 in procedure gebrachte bestemmingsplannen. Waar nodig kunnen

de cultuurhistorische waarden in de gebieden van die bestemmingsplannen tot dat moment beschermd worden via een voorbereidingsbesluit.

3.2. De beleidskeuzes

1. Opstellen van een cultuur-historische waardenkaart in de plusvariant:

- opnemen van materiële waarden aan de hand van een aantal thema's zoals bijv. textiel en buitengebied;
- ten behoeve van borging in bestemmingsplannen;
- op basis van bestaande inventarisaties aangevuld vanuit samenleving;
- informeren van en meer uitgebreide dialoog met samenleving, zowel organisaties als individuele burgers.

2. Borgen cultuurhistorische waarden in bestemmingsplannen via een combinatie van de volgende bestemmingsplanregels (of varianten daarop):

- sloopbescherming en na sloop herbouw in zelfde hoofdvorm,
- gebiedsaanduiding cultuurhistorisch attentiegebied met indien gewenst nader onderzoek,
- dubbelbestemming,
- aanwijzing als beschermd stads-/ dorpsgezicht.

De genoemde bestemmingsplanregels zijn “oplopend” qua beschermingsfactor van erfgoed en rechtszekerheid, maar ook qua regeldruk, inflexibiliteit en planschaderisico. Dat betekent dat waar mogelijk een “lichte” regel kan worden ingezet (sloopbescherming) en waar nodig een “zware” (aanwijzing als beschermd stads- of dorpsgezicht).

Met de regel “gebiedsaanduiding cultuurhistorische attentiegebied met indien gewenst nader onderzoek” kan in Enschede in veel gevallen een goed evenwicht worden bereikt tussen enerzijds de zorg voor erfgoed en de nodige flexibiliteit en rechtszekerheid en anderzijds de beperking van de regeldruk en het planschaderisico. Het nader deskundigenonderzoek, incl. advies over randvoorwaarden voor transformatie, kan van groot belang zijn om bij een ontwikkeling het belang van de cultuurhistorische waarden zo vroeg mogelijk in beeld te hebben, mee te wegen en onderdeel te laten zijn van die ontwikkeling.

4. Beleidsopties Herbestemmen

4.1. Inleiding

Herbestemming van cultureel erfgoed heeft de afgelopen tientallen jaren in Enschede gezorgd voor nieuwe architectonische iconen die bijdragen aan een aantrekkelijk woon- en werkklimaat.

Goede voorbeelden daarvan zijn de fabriek van Jannink aan de Haaksbergerstraat (woningen en museum), het Van Heekcomplex (woningen), en meer recent de spinnerij Oosterveld (bedrijven), Het Rozendaal (huiskamer voor kunst en cultuur en woningen) en het Balengebouw (museum).

Met het erkennen van de waarde van cultuurhistorisch waarde volle gebouwen neemt het aantal te behouden en te beschermen objecten heel sterk toe. In Enschede moet daarbij ondermeer gedacht worden aan 20-ste eeuwse kerken en boerderijen in het buitengebied.

Het is ruimtelijk, functioneel en financieel niet mogelijk om al die objecten onveranderd te behouden. Herbestemmen is dan de eerste optie. Herbestemming is invulling met nieuwe functies, die recht doen aan het erfgoed. De “transformatie-ruimte” zal van geval tot geval verschillen.

Uit ervaringen en onderzoek blijkt dat de kennis omtrent (toekomstige) leegstand, de cultuurhistorische waarde en de mogelijkheden voor herbestemming zowel bij initiatiefnemers als bij de lokale overheid in veel gevallen beperkt aanwezig en versnipperd is.

4.2. De beleidskeuzes

1. Instellen loket Herbestemmen, als onderdeel van het loket Monumenten voor informatie, advies en accountmanagement.

2. Extra aandacht voor religieus erfgoed:

De problematiek van leegstand en herbestemming van kerken wordt herkend en erkend door de provincie Overijssel. De provincie subsidieert daarom, samen met andere organisaties, een project dat erop gericht is om gemeenten hierbij te ondersteunen. De gemeente Enschede participeert in dit project als pilotgemeente.

3. Flexibilisering regelgeving:

- in bestemmingplannen,
- waar mogelijk vergunning afgeven voor tijdelijk gebruik.

5. Beleidsopties Beleven

5.1. Inleiding

Het beleefbaar maken van erfgoed is belangrijk om de aantrekkelijkheid van stad en buitengebied voor bewoners en toeristen te vergroten en de betrokkenheid van de bewoners bij hun leefomgeving te vergroten.

Goede recente voorbeelden van geslaagde initiatieven van organisaties en burgers en een goede samenwerking met de gemeente bij het beleefbaar maken van erfgoed zijn:

- het herplaatsen van de wigboldpalen,
 - het opstellen van de Canon van Enschede,
 - het beleefbaar maken van archeologische monumenten boven de grond (o.a. Cascade),
 - het realiseren van de “Achteruitkijkspiegel”, de Enschedese website voor cultuurhistorie.

De wigbold is een historisch rechtsgebied van de stad direct rondom de wallen of grachten. De grens werd aangegeven door enkele stenen of palen bij invalswegen. In Enschede is in 2009 door het plaatsen van zes nieuwe palen aangegeven waar de wigboldpalen vroeger stonden. Er is een boekje met een routebeschrijving uitgegeven. De canon wordt vertaald in een lespakket en er zijn initiatieven om de Canon op straat beleefbaar te maken.

De website “Achteruitkijkspiegel”, een initiatief van betrokken organisaties en de gemeente, is de cultuurhistorische website “van, door en voor Enschede”.

Een verbetering van de digitale informatievoorziening is bij uitstek het middel om erfgoed op een moderne manier beleefbaar te maken. De Achteruitkijkspiegel is al enkele jaren in de lucht, heeft haar nut bewezen en verdient verdere doorontwikkeling. Op de gemeentelijke website is de gemeentelijke informatie over monumenten, erfgoed en archeologie moeilijk vindbaar, onvoldoende toegankelijk en voor een deel afwezig..

5.2. De beleidskeuzes

1. Beschikbaar stellen van een jaarlijks budget voor initiatieven van organisaties en burgers om monumenten en erfgoed beleefbaar te maken en te benutten.

2. Beschikbaar stellen van een jaarlijks budget om via de reguliere communicatiekanalen mensen en organisaties in het zonnetje te zetten, die zich inzetten voor monumenten, erfgoed en cultuurhistorie in brede zin.

3. Verbeteren digitale informatievoorziening en interactieve discussie

Hiervoor zijn 2 varianten benoemd:

Variant Basis:

- Achteruitkijkspiegel continueren in huidige ContentManagementSystem (CMS) en links aanbrengen naar gemeentelijk website en lokale/ regionale websites;
- realiseren redactionele beheergroep Achteruitkijkspiegel;
- gemeentelijke website verbeteren (aanvullen informatie en verbeteren vindbaarheid en toegankelijkheid) en links aanbrengen naar Achteruitkijkspiegel en lokale/ regionale websites

Variant Plus:

- Achteruitkijkspiegel overzetten naar ContentManagementSysteem (CMS) van de gemeente, toevoegen aantal functionaliteiten, integreren met verbeterde gemeentelijke website en links naar lokale/ regionale websites;
- realiseren redactionele beheergroep Achteruitkijkspiegel.

De redactionele beheergroep is een op te zetten vrijwilligersorganisatie, waarvoor via Mediant en Interact mensen beschikbaar zijn met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Variant Plus is meer toekomstgericht dan variant Basis, is beter te beheren, vergt op korte termijn een grotere investering, maar heeft op langere termijn lagere technische beheerkosten. Investerings in nieuwe functionaliteiten zijn in Variant Plus (in tegenstelling tot variant Basis) ook beschikbaar voor andere delen van de gemeentelijke website.

In variant Plus blijft de Achteruitkijkspiegel net als in variant Basis een zelfstandige website. In variant Plus kan de Achteruitkijkspiegel ook worden omgezet in een sub-site van de gemeentelijke website. Daardoor wordt de initiële investering ca. €5.000 lager, maar dan is de Achteruitkijkspiegel niet meer herkenbaar als zelfstandige website “van, door en voor Enschede”.